

№ 47 (688)
Снежань 2017 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

- ☞ **Асобы:** *Галіна Немцава, Данута Бічэль, Галіна Дзягілева, Іван Бурсай* – **стар. 2, 3, 7**
- ☞ **500-годдзе:** *быць беларусам як народу* – **стар. 4**
- ☞ **Канферэнцыя:** *краязнаўства Віцебшчыны* – **стар. 5**

**З Хрыстовымі Народзінамі
віншваем землякоў,**

**якія адзначаюць святыя
іаводдзёры гарыяўскага календара!**

На тым тыдні...

✓ **8 снежня** ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адкрылася **філатэлістычная выстаўка «Спадчына і гонар Беларусі»**, прымеркаваная да 500-годдзя беларускага кнігадрукавання. Арганізатары – Нацыянальная бібліятэка Беларусі і Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства паштовай сувязі «Белпошта».

Міністэрства сувязі і інфарматызацыі Рэспублікі Беларусь штогод уводзіць у паштовы зварот значную колькасць разнастайнай прадукцыі, якая з'яўляецца своеасаблівым гістарычным летапісам краіны. Адным з асноўных кірункаў дзейнасці з'яўляецца прапаганда культурнай спадчыны Беларусі: нацыянальнай кніжнай культуры, спадчыны пачынальніка беларускага кнігадрукавання Францыска Скарыны, асобных шэдэўраў айчыннага кнігадруку і інш.

Беларускія маркі, канверты і паштовыя карткі 1918 – 1990 гг. прадстаўлены з асабістай калекцыі намесніка дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Алеся Сушы. Сярод іх адна з першых беларускіх марак (на ёй, што вельмі сімвалічна, змешчаны гравюрны партрэт Францыска Скарыны), а таксама іншыя рэдкія і вядомыя

ўзоры паштовай прадукцыі Беларусі.

✓ **9 снежня** ў Літаратурным музеі Максіма Багдановіча ў Мінску, у дзень народзінаў класіка, ладзіўся шэраг імпрэзаў. Пачала працаваць **мастацкая выстаўка Алы Губарэвіч «Нашай памяці срэбныя ніці...»**. Гэта сучаснае працытанне беларускай класікі, своеасаблівае прызнанне ў любові да геніяльнага беларускага пісьменніка, адлюстраванне паэтычнага слова М. Багдановіча праз творы дэкаратыўна-ўжытковага мастацтва, выкананыя ва ўнікальнай нітачнай тэхніцы «art-thread».

*На адкрыцці выстаўкі
А. Губарэвіч*

Пасля адкрыцця выстаўкі ў музеі адбылася літаратурна-музычная імпрэза «Я хацеў бы спаткацца з Вамі...». Крыху пазней у скверы каля опернага тэатра адбылося ўскладанне кветак да помніка Максіму Багдановічу.

✓ **11 снежня** ў Нацыянальным цэнтры мастацкай творчасці дзяцей і моладзі (Мінск) пачала працаваць **XXI Рэспубліканская выстаўка-курс дэкаратыўна-ўжытковай творчасці навучэнцаў «Калядная зорка»**.

Удзельнікі выстаўкі – выхаванцы аб'яднанняў па інтарэсах выяўленчай і дэкаратыўна-ўжытковай творчасці ўстановаў дадатковай адукацыі дзяцей і моладзі ды іншых устаноў адукацыі ва ўзросце ад 8 да 16 гадоў. Прадстаўлена больш за 560 індывідуальных і калектыўных творчых працаў навучэнцаў з усіх куткоў Беларусі. Тэматыка працаў – «Зіма ў Беларусі», «Зімовыя святы і іх героі», «Навагоднія казкі». Працы створаны ў розных відах і тэхніках дэкаратыўна-ўжытковай творчасці – гэта выцінанка, саломопластыка, мастацкі роспіс, кераміка, вышыўка, ткацтва, габелен, аўтарская лялька, мяккая цацка, сюжэтныя кампазіцыі і арт-аб'екты на каляндную тэматыку, елачныя цацкі, навагоднія касцюмы, сувеніры і падарункі да Новага года з розных матэрыялаў.

Выстаўку можна наведаць па 20 студзеня 2018 года.

✓ **13 і 14 снежня** ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі адбыліся **Міжнародныя навуковыя чытанні «Філаматы і філарэты: творчы лёс пакалення ў гісторыі і сучаснасці»**, прысвечаныя 200-годдзю ўтварэння таварыства.

На канферэнцыі абмяркоўваліся такія пытанні: дзейнасць Таварыства філаматаў і моладзевых згуртаванняў Віленскага ўніверсітэта 1817 –

1823 гг. у кантэксце гісторыка-культурнай сітуацыі на беларускіх землях у XIX ст.; здобыткі ўдзельнікаў філамацкага руху ў навуковай, літаратурнай і іншых сферах дзейнасці; лёсы і творчасць дзеячаў філамацкага руху ў кантэксце айчынай і сусветнай культуры ды інш.

У межах чытанняў 13 снежня ў ДOME-музеі Ваньковічаў у Мінску ладзілася літаратурна-музычная вечарына «Зорка філаматаў», у якой удзельнічалі музыкі, літаратары, чытачы і гісторыкі.

**Дзякуй усім, хто падпісаўся
на «Краязнаўчую газету»!**

**А вашы сябры і калегі?
Прапануем ім падпісацца,
каб сустрэцца ў 2018 годзе**

Краязнаўчая газета
Іншыя падпісчыні: **63320, вядомыяны = 633202**

Крокі і сляды на зямлі

Нядаўна ў Мінску прайшла канферэнцыя, дзе падвялі вынікі праекта «Садзейнічаючы пераходу Рэспублікі Беларусь да “зялёнай” эканомікі», што фінансуецца Еўрапейскім саюзам і рэалізуецца Праграмай развіцця ААН у партнёрстве з Міністэрствам прыродных рэсурсаў і аховы навакольнага асяроддзя Беларусі. За тры гады ажыццяўлялася праца ў васьмі галінах эканомікі – экатурызм, зялёны транспарт, фітавытворчасць, эканавяцкі ды інш. Акурат пра здабыткі ішла гаворка на мерапрыемстве. Мы ж спынімся на некаторых.

Дзякуючы праекту пашырыліся веды грамадскасці аб прычынах і ідэях зялёнай эканомікі, праз рэалізацыю пілотных праектаў у рэгіёнах з’явілася магчымасць пазнаёміцца з ёй, былі створаныя эфектыўныя механізмы сумеснай працы грамадскіх арганізацый, мясцовых адміністрацый і бізнес-арганізацыяў па ажыццяўленні ініцыятываў. З 23 пілотных праектаў ініцыятываў у розных рэгіёнах нашай краіны 16 ажыццяўленыя з прыцягненнем грамадскіх арганізацый у сумеснай працы з дзяржаўнымі органамі, прадпрыемствамі, прадпрыемствамі супольнасці і фермерамі. Адным з галоўных сацыяльных дасягненняў стала стварэнне 50 новых працоўных месцаў і забеспячэнне 270 чалавек дадатковай занятасцю. Да прыкладу: у Брэсце створаны комплекс па перапрацоўцы адыходаў драўніны на бяпяліва; на базе заказніка «На-

лібоцкі» створаны гадавільнік для штучнага вырошчвання пушак цецеруковых пародаў; у Жыткавічах наладжана атрымання высокаэфектыўных арганічных угнаенняў шляхам глыбокай перапрацоўкі сапрапелю. Эксперты распрацавалі экатурыстычныя і маркетынгавыя стратэгіі для заказнікаў «Прыбужскае Палессе» і «Свіцязянскі», створаныя ўмовы для развіцця экатурызму і інфармацыйна-экалагічных цэнтраў заказнікаў; для палацава-паркавага ансамбля Радзівілаў у Нясвіжы распрацавана стратэгія развіцця зялёнага транспарту і пастаўлены першы ў Беларусі турыстычны аўтобус.

У галіне фітавытворчасці ў Мядзельскім раёне адкрыты вытворча-навукавы цэнтр «ФітаТэрапія XXI стагоддзя», ствараецца ўстойлівая сістэма збору і першаснай перапрацоўкі дзікарослых зёлак, а так-

сама – умовы для вырошчвання іх мясцовымі жыхарамі на сваіх падсобных гаспадарках дзеля атрымання дадатковага прыбытку. А ў Камянецкім раёне тэрыторыя чатырох вёсак пераўтвораная ў фітаурстычную дэстынацыю і месца вырабу фітагарбатаў, распрацаваны адмысловы фітаурстычны маршрут «Водар Беларэжжа». А ў парку Горні (Лідскі раён) адкрыты першы ў краіне рэгіянальны лясны экалагічны

адукацыйны цэнтр; распрацаваныя па чатыры комплексныя турпакеты для заказнікаў «Азёры» і «Налібоцкі»; «Края-

запаведніку Цэнтр міфалагічнага турызму.

У галіне эканавяцкыя ў Мар’інагорскай гімназіі адкрыты першы ў краіне зялёны дах, а ў Гомелі – лінія па вытворчасці першага ў нас экалагічна бяспечнага антыфрызу. Дзякуючы праекту сельгасвытворцы і фермерскія гаспадаркі Смаргонскага, Ашмянскага і Валожынскага раёнаў пераходзяць на еўрапейскія стандарты ў выдзенні арганічнай сельскай гаспадаркі. Унікальная мабільная тэхналагічная ўстаноўка па вытворчасці арганічна-мінэральных угнаенняў з даступнай у аграгаспадарках біямасы з’явілася ў Чэрвеньскім раёне, а ў Смалявіцкім – тры дэманстрацыйныя пляцоўкі па арганічным земляробстве для вырошчвання экалагічна бяспечнай прадукцыі для школьнага харчавання і папулярызацыі ўстойлівага землекарыстання сярод моладзі.

знаўчая газета» распавядала чытачам пра адкрыты сёлета ў Бярэзінскім біясферным

Вядома, гэта далёка не ўсе праекты, што ажыццяўленыя ў краіне апошнім часам, але і яны уражваюць. Бо мала канстатаваць «мы павінны перадаць дзесяці ў нуклом тое, што атрымалі ад продкаў», кажаць «чалавек сваёй дзейнасцю наносіць шкоду зямлі, лясам, рэкам ды азёрам». Верагодна, наспеў час рабіць канкрэтныя крокі, каб змяніць сітуацыю. Некаторыя акурат і робяцца на нашай зямлі на нашых вачах.

Наш кар. (па матэрыялах прэс-офіса ПРААН у Беларусі)

З дзевяццю дзясяткамі за плячыма

«Добры дзень, гэта – Я». Так называлася сустрэча, што прайшла ў Пружанскай цэнтральнай раённай бібліятэцы імя М. Засіма. Яе гераіняй стала 90-гадовая чытачка бібліятэкі Галіна Немцова.

Народжаная ў далёкім 1927 г. у вёсцы Гаранчарава Архангельскай вобласці Расіі, Галіна Канстанцінаўна напоўніцу спазнала горыч жыцця 1920 – 1940-х гг. Ёй не было яшчэ і шасці гадоў, калі пад час калектывізацыі арыштвалі і асудзілі маці. Толькі праз некалькі гадоў, калі дзядзька Галіны напісаў ліст да «ўсесаюзнага старасты» Міхаіла Калініна, справу перагледзелі і нявінную жанчыну вызвалілі. Сям’я ўз’ядналася, але ненадоўга.

Калі пачалася Вялікая Айчынная вайна, чатырнаццацігадовую дзяўчынку разам з іншымі школьнікамі эвакуявалі ў Чэлябінск – там дзеці вучыліся і адначасова працавалі на заводзе. Потым дзяўчына вучылася ў сельскагаспадарчым тэхнікуме ў горадзе Вельск Архангельскай вобласці. Пасля заканчэння вучобы трапіла па накіраванні ў Пружаны. Гэта быў 1948 год, толькі тры гады па сканчэнні вайны. Горад быў разбураны, ацалела ўсяго некалькі цагляных дамоў, таму даводзілася працаваць без выхадных. Амаль палову заробатнай платы Галіна аддавала на аблігацыі дзяржаў-

Ўбіяра віншуе былая калега Людміла Вязова

нага займу для аднаўлення народнай гаспадаркі. Але гэта не засмучала дзяўчыну, бо яна была маладой і спадзявалася на лепшае.

Хутка на танцах яна пазнаёмілася з беларускім хлопцам і звязала з ім свой лёс. Усё наладзілася: у клопатах пра сям’ю, у працы пабеглі дні, месяцы, гады...

У 55 гадоў Галіна Канстанцінаўна выйшла на пенсію і стала ўдзельніцай хору ветэранаў «Чырвоная гваздзіка», у якім праспявала 21 год. Выступала на розных сценах раёна і вобласці, акрамя таго дапамагала хворым сябрам, былым калегам.

І сёння, калі за плячыма дзевяць дзясяткаў гадоў, Галіна Канстанці-

наўна вядзе актыўнае жыццё. Самастойна займаецца скандынаўскай хадю, наведвае заняткі ў аддзяленні дзённага знаходжання для пажылых людзей, а ў клубе «Здароўе» робіць такія «па», што маладзейшыя наведнікі здзіўляюцца, але паўтарыць не могуць. З’яўляецца валанцёрам Беларускага таварыства Чырвонага Крыжа, дапамагае дзесяці з сацыяльнага прытулку. Удзельнічае ў мерапрыемствах для стальных наведнікаў Сухопальскай бальніцы сястрынскага догляду, дзе з ахвотай спявае і танчыць. Атрымлівае асалоду ад экскурсіях у іншыя гарады. Год таму ў сацыяльных сетках з’явіўся відэаролік пра гэтую незвычайную жанчыну, і цяпер кожны ахвочы можа паглядзець, як яна лётае на «тарзанцы» або робіць гімнастыку.

Галіна Канстанцінаўна жыве для людзей, таму ў яе шмат аднадумцаў, многія з якіх прыйшлі на вечарыну, каб падзякаваць за вялікую любоў, за шчырасць сэрца. Прысутнічалі і прадстаўнікі маладзёжнай групы валанцёраў з сярэдняй школы № 5. З музычнымі віншаваннямі выступілі кіраўнік народнага хору «Чырвоная гваздзіка» Святлана Машкала і салістка гурта «Нам гды – не бяда» Марыя Казлоўская. Сябры з раённага савета ветэранаў выканалі гумарыстычную сцэнку «Тры царыцы».

І хаця не давялося Галіне Канстанцінаўне, як марылася, вучыць дзяцей, яе жыццё – гэта прыклад для кожнага.

*Вольга МАКАРЧУК
Фота аўтара*

Тутэйшая і звычайная Данута Бічэль

Зэльвенская раённая бібліятэка ніколі не пакідае па-за ўвагай знакамітых землякоў, асабліва ў юбілейныя для іх гады. Вось і сёлета ў снежні да юбілею паэткі Дануты Бічэль была падрыхтаваная цікавая імпрэза «Я – тутэйшая, я – звычайная». Літаратурны партрэт творцы разам з арганізатарамі імпрэзы стварылі і чытачы. Члены клуба «Восень жыцця» папоўнілі кніжную выставку зборнікамі Дануты Янаўны са сваіх асабістых бібліятэк. І не проста прынеслі любімыя кнігі, а рэкламавалі іх, выдзяляючы найбольш дарагія сэрцу творы. Былі сярод прынесеных выданняў і кнігі з аўтаграфамі паэткі, што выклікала асабліваю ўвагу прысутных.

Наведалі мерапрыемства і маладыя, і сталыя чытачы. Загадчык аддзела абслугоўвання і інфармацыі Валянціна Масюк падрыхтавала відэа-суправаджэнне сустрэчы: з экрану Данута Янаўна разказвала пра сябе, а акторы чыталі яе вершы.

З Зэльвеншчынай Д. Бічэль паяднала Ларыса Геніюш, якую Данута Янаўна лічыць сваёй духоўнай матуляй. Іх сустрэчы ў Зэльве і Гродне, ліставанне, успаміны пра сына Ларысы Антонаўны – святое для паэткі, а «Акваверш» і «Вяртанне» нагадалі прысутным аблічча нескаронай змагаркі за Беларусь. Сведкамі духоўнага сяброўства Л. Геніюш і Д. Бічэль былі зэльвенкі Тацяна Мананнікава і Клаўдзія Санукевіч.

Т. Мананнікава (у дзявоцтве Лісіцына) вучылася ў Гродзенскім універсітэце ў 1970 – 1980-я гг., калі паэтка была частай госцяй на філфаку. «Да нас, зэльвенцаў, Данута Янаўна ставілася з асаблівай цеплынёй, – разказвала Тацяна, – а да тых, хто спрабаваў свае сілы ў паэзіі, – тым болей. Цяжкі шлях, казала, выбрала ты сабе, Тацяна. Мы, жанчыны, не маем права забываць пра свае асноўныя абавязкі. А сумніваюцца ў адной асобе жанку, маці і паэтку ой як няпроста». Т. Мананнікава з вялікай удзячнасцю ўспамінае мацярынскія клопаты старэйшай паэткі пра пачаткоўцаў у паэзіі, а падараваны Д. Бічэль зборнік «Браты» захоўвае як адну з найдаражэйшых рэліквіяў.

Клаўдзія Санукевіч-Чаргейка часта згадвае адну з

сустрэчаў ва ўніверсітэце, арганізаваную прафесарам Аляксеем Пяткевічам. Акрамя Дануты Бічэль ён запрасіў і Ларысу Геніюш, бо добра ведаў пра іх сяброўства. Прысвечаны гэтай падзеі верш «Букет», напісаны мясцовай паэткай Галінай Тарасік, таксама прагучаў на імпрэзе.

Пра гады вучобы самой Д. Бічэль добра ведае Ірына Геніюш-Лапека. Дзяўчаты былі студэнткамі Навагрудскага педвучылішча. Ужо тады, як кажа Ірына Уладзіміраўна, Данута выдзялялася сярод іншых студэнтаў, удзельнічала ў літаратурным і драматычным гуртках, шмат пісала. Тады ж пачала супрацоўнічаць са штотыднёвікам «ЛіМ», у якім мясціца «пяшчотнае, шчырасці поўнае» «Роднае слова».

Калі старэйшыя ўдзельнікі імпрэзы дзяліліся ўспамінамі, то маладыя ўважліва слухалі іх, бо, на жаль, твораў Д. Бічэль у школьнай праграме амаль няма. Імёны Зоські Верас, А. Пяткевіча, Аляксея Карпюка, Уладзіміра Ягоўдзіка нячаста сустракаюцца ў падручніках па беларускай літаратуры. Таму і радыя бібліятэкары, калі на літаратурны імпрэзы прыходзіць моладзь.

Калі размова зайшла пра музей Максіма Багдановіча ў Гродне, бібліятэкары папрасілі прысутных: «Калі будзеце ў Гродне і зойдзеце ў музей, калі ласка, памятайце, што стваральніца яго была Данута Бічэль і людзі, якіх яна натхняла». Пра збор экспанатаў для музея Данута Янаўна падра-

бязна разказала ў сваіх успамінах «Пра тых, каго помню і люблю», не пакінутых без увагі арганізатарамі сустрэчы. Як займальны дэтэктыў гучаў расповед пра ўнікальную знаходку А. Карпюка ў Яраслаўлі: хіба не цуд – цэлы куфар дакументаў бацькі Максіма захавалі сваеякі! Але яго яшчэ трэба было перавезці ў Гродна. Можна ўявіць радасць А. Карпюка і Д. Бічэль, калі паэт Аляксей Бачыла змог даставіць куфар у Беларусь.

Шмат людзей далучыла паэтка да збору экспанатаў у музей Максіма. Сама ўдзельнічала ў экспедыцыі Акадэміі навук, сабрала ня мала скарбаў і вельмі ўдзячная ўсім, хто адгукнуўся на яе заклік. «Здаралася, што я аддавала апошнія грошы са сваёй зарплаты, каб не страціць кнігу, як было са «Шляхам жыцця» Янкі Купалы», – успамінала Данута Янаўна.

Нельга абмінуць здабыткі Дануты Бічэль у духоўнай паэзіі: гэта «малітоўныя вязанкі», «Староткі ў вяночак Божай Маці», вершы-медытацыі паводле галоўнай малітвы хрысціянства «Ойча наш», паэтычныя разважанні «Крыжовы шлях Збаўцы нашага Езуса Хрыста». Упэўненая, што гэтыя малітвы ўжо ўвайшлі ў размовы з Богам многіх вернікаў, бо яны друкаваліся і друкуюцца ў часопісах «Наша вера» і «Ave Maria». Паэтка вельмі ўдзячная рэдактару згаданых выданняў Хрысціне Лялько за падтрымку ў цяжкія гады, бо менавіта публікацыі дапамагалі выстаць пад ударами лёсу. А ўдараў тых у паэтку было больш чым дастаткова...

Спавадальнае, чыстае і ўзнёслае слова Дануты Бічэль нясе з сабой веру, надзею і любоў, гонар за Айчыну і яе мову, на якой можна выказаць самыя патаемныя пацукі і даверліва размаўляць з Богам.

Яніна ШМАТКО,
г.п. Зэльва

У філіяле літаратурнага музея Янкі Купалы «Ляўкі»

Па мясцінах Купалы і Караткевіча

Сёлета адзначаецца 135-годдзе з дня нараджэння класіка беларускай літаратуры Янкі Купалы. З гэтай нагоды студэнты філалагічнага факультэта ВДУ імя П. М. Машэрава, члены савета народнага літаратурнага музея, зладзілі паездку ў філіял Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы «Ляўкі», што ў Аршанскім раёне.

Экспедыцыя мела за мэту знаёмства з жыццёвым і творчым шляхам класіка на Віцебшчыне, а таксама дала магчымасць папоўніць фонды і абнавіць экспазіцыю ўніверсітэцкага літаратурнага музея.

Ляўкі сустрэлі наведнікаў казачным восеніскім надвор'ем. Размешчаны на маляўнічым берэзе Дняпра, філіял быў заснаваны паводле пастановы ад 4 жніўня 1945 года «Аб увекавечанні памяці народнага паэта Беларусі Янкі Купалы». Комплекс уключае ў сябе лецішча пісьменніка, будынык былой канторы Копыскага лясніцтва, гасцініцу, гаспадарчыя пабудовы, домік шафера, гараж, у якім экспануецца машына «Шэўрале», падараваная класіку ўрадам БССР у 1939 годзе, участак лесу, а таксама пляцоўку для масавых гулянняў і помнік «Восень паэта», створаны выдатным скульптарам А. Анкіейчыкам у 1982 годзе.

«Мне вельмі спадабалася ў Ляўках, – прызналася студэнтка філалагічнага факультэта Анастасія Бучкіна. – Было цікава пабываць там, дзе жыў і пісаў свае творы Янка Купала. Мы ўбачылі экспазіцыю рэдкіх фотаздымкаў, документаў і чарнавых запісаў вершаў, зробленых рукой паэта. Вельмі ўразіла мяне сваім каларытам дача Янкі Купалы. Увогуле, гэтыя мясціны сапраўды надзвычай прыгожыя: яны натхняюць на творчасць».

«Выключна добрыя ўражанні ад нашай паездкі народнага незвычайнасцю наведаных мясцінаў. Характэрна і чароўнасць купалаўскіх Ляўкоў дазваляюць зразумець вытокі глыбокай, па-філасофску ўдумлівай жыццёвай пазіцыі беларускага Песняра», – адзначаў дацэнт кафедры літаратуры Віталь Феліксавіч Падстаўленка.

Наведалі студэнты таксама літаратурны музей Уладзіміра Караткевіча ў Оршы. Цікава, што размешчаны ён у былым раздільным доме, дзе ў 1930 годзе і з'явіўся на свет будучы пісьменнік. У экспазіцыю музея ўвайшлі асабістыя рэчы, фотаздымкі, лісты, дакументы, малюнкы розных гадоў.

Змястоўную экскурсію для выкладчыкаў і студэнтаў правяла загадчык музея Ліна Апанасаўна Гатоўская. Разам з ёй наведнікі па-новаму адкрылі для сябе асобу У. Караткевіча, пазнаёміліся з каштоўнымі матэрыяламі. Цягам усёй экскурсіі гучалі не толькі цікавыя факты з жыцця Уладзіміра Сямёнавіча, але і малавядомыя вершы пісьменніка, якія кранулі кожнага з нас.

Настасся КІСАМЁВА, Вікторыя ПІР'ЯТОВІЧ,
студэнткі філалагічнага факультэта ВДУ імя П. М. Машэрава

Экспазіцыя музея Уладзіміра Караткевіча

Беларускі кнігадрук і беларуская мова пасля Скарыны

Час скіраваць позірк на прадукцыю беларускіх друкарняў.

Гонар стаць радзімай першай, пасля Скарынавых, беларускай друкаванай кнігі на ўласна беларускіх землях выпаў старажытнаму Нясвіжу. Тут у 1562 г., дзякуючы старанням удзельнікаў рэфармацыйнага руху С. Буднага, Л. Крышкоўскага, М. Кавячынскага, выдаецца «Катэхізіс». Кніга, вельмі падобная шрыфтам да скарынаўскіх віленскіх друкаў. Ад свайго ж папярэдніка Скарыны нясвіжскія выдаўцы запавычылі і галоўнае асветніцкае крэда – каму і дзеля чаго пакліканая служыць іхняя праца: *«посполитым людемъ языка руского к наказанью и доброму наученью»*. Гэта першае і адзінае з дайшоўшых да нашага часу беларускіх выданняў у Нясвіжы. На пачатку XIX ст. вядомы рускі бібліяграф В. Сопікаў апісаў яшчэ адну, пазней згубленую, кнігу С. Буднага «Аб апраўданні грэшнага чалавека». Мяркуючы па тэксце прадмовы, цытаванай Сопікавым, яна таксама друкавалася па-беларуску і прысвячалася Астафію Валовічу, падканцлеру літоўскаму, які садзейнічаў матэрыяльна ў заснаванні Нясвіжскай друкарні і абяцаў *«на разможне ние книг добрых наклады... не жаловати»*.

На гэтым фактычна і спыняецца служэньне нясвіжскіх асветнікаў непасрэдна «людям паспалитым рускага языка». Што стала таму прычынай, невядома. Мажліва, і непасрэдным мецэнатам нясвіжскіх друкароў братам Радзівілам не зусім да душы прыпаў да іх жа звернуты заклік аўтараў «Катэхізіса» *«абы ся ваши княжацкие милости не только в чужоземскихъ языцех кохали, але бы ся тежь... и того здавна славного языка словенского розмилостати и онымъ ся бавить рачили»*. Бо амаль у гэты ж самы час (1563 г.) менавіта Мікалай Радзівіл Чорны сваё «моўнае» замалаванне выказвае іншым спосабам, выдаючы ў Брэсце Біблію на польскай мове. На польскамоўную прадукцыю пераклоцаецца і Нясвіжская друкарня, дзе ў 1570, 1572 гг. выходзяць біблейныя тэксты ў перакладзе С. Буднага.

Для асноўнай масы народа ідэя Буднага, як і ўсяе Рэфармацыі, што ішла па Беларусі ў плашчы польскай ці лацінскай граматы, застава-

ліся недаступнымі. В. Ластоўскі, адзін з першых даследчыкаў гісторыі беларускай кнігі, скільны быў ускласці на рэфарматараў ледзь не галоўную, першапачатковую «віну» ў спольшчванні беларускага грамадства. Папрок, мажліва, і перабольшаны, бо існавалі і іншыя, не менш істотныя прычыны ўзмацнення паланізацыі. І ў той жа час нельга (дый наўрад ці варта) праходзіць міма сацыяльнага арыстакратызму і яўна касмапалітычнай абякавацы ідэолагаў-рэфарматараў да нацыянальных умоваў краіны, дзе яны спрабавалі пасеяць зерне сваіх ідэяў.

Гісторык У. Ігнатоўскі адносна сацыяльнай абмежаванасці Рэфармацыі на землях Беларусі слухна заўважыў, што яна не заглыбілася ў народныя нізкі, «не абурыла сацыяльных пытанняў...». Відаць, таму праца рэфарматараў не заглыбіла каранёў на беларускай глебе і ў хуткасці была канчаткова нейтралізаваная ваяўнічай контррэфармацыйнай эзуітаў.

І ўсё ж з усяго мноства беларускіх аўтараў XVI – XVIII стст.

Будны, здаецца, аказаўся першым і, наколькі вядома, адзіным, хто ў сваіх творах непасрэдна пераклікнуўся са Скарынам, з яго першадрукамі. Гэта ўсяго некалькі між іншым кінутых словаў (у прадмове да польскага выдання Новага Завету, Лоск, 1574) пра кнігі, «што гадоў 50 таму Скарына, доктар нейкі друкаваў». Вось і ўсё. Як так, нейкі? Чалавек жа зусім канкрэтны, не з аб'яўкай самаэта-станцыяй: з Полацка-горада, у слаўным месце Віленскім, пры гаспадару Жыгімонце Казіміравічу выдаваў кнігі «людем посполитым к доброму навчению».

Культура падсечаная ў сваіх каранях фактам прымусовага «пераўвасаблення» роднага горада першага беларускага гуманіста з калыскі нацыянальнага асветніцтва ў расаднік духоўнай каланізацыі тутэйшага насельніцтва. Дзе каралеўская шабля і эзуіцкі крыж (адваяванае Полацка ад войскаў Грознага войскам Стэфана Баторы і заснаванне ў горадзе, коштам пацяснення праваслаўнай царквы, эзуіцкай калегіі на чале з яе першым рэктарам П. Скаргам – 1579 – 1584 гг.) складалі адно суцэльнае і непадзельнае ўзбраенне

каланізатараў. Прыкладна ў тым самым часе не бракавала ў тым самым горадзе пытанняў куды вастраейшых, больш зладзённых, звязаных з жыццём і бясмерцем цэлага народа. І ў вырашэнні вострых гэтых праблемы, быць або не быць беларусам як на роду, імя і спадчына Францішка Скарыны маглі служыць толькі сцягам і менш за ўсё надаваліся на ролю амаль забытага «экспаната» («доктар нейкі») з багаслоўскага музея. Аўтар гэтых радкоў далёкі ад намеру паменшваць ці тым больш проціпастаўляць ролю Буднага ролі Скарыны ў гісторыі

айчынай культуры. Лічу, аднак, мажлівым згадаць пра выдавочную мяжу паміж вытокамі беларускай рэфармацыі (Скарына) і рэфарма-

цыійным рухам на землях Беларусі (Будны і інш.) – з'явамі роднаснымі, але не тоеснымі, калі не рознакірункавымі. Наколькі першая нараджалася з айчынай глебы і ёю апладняла знешнія ўплывы, нагэтулькі другая ішла на Літву-Беларусь звонку. Келска, што абедзве (плынь рэфармацыйнага Скарыны і плынь рэфармацыйнага Буднага) не злучыліся і не пайшлі адным культуратворчым рэчышчам.

Была гаворка аб Скарынавым замалаванні да роднай мовы. На сыходзе XVI ст. матыў гэты шторазцішэе і амаль зусім знікае. На яго месцы паўстае трывожная, часам набатная мелодыя аб небяспечнасці заняпаду нацыянальнай культуры. Асуджаецца рэнегатава маёмасна-адуканых колаў Беларусі, што на тлустую поліцу з чужой місці пачалі мяняць духоўныя скарыбы свайго народа. Збяднелы шляхціц, уладальнік «убогай друкарні» Васіль Цяпінскі аддае свае нікляыя сродкі на друкаванне кнігі (70-я гады XVI ст.), каб усенародна асудзіць нацыянальную здраду, перасцерагчы суайчыннікаў аб пракажонай духоўнай хваробе: *«Бо а хто бозобойны не задержуть на такую казнь Божію гледечи, хто бы не мусил плакаты, видечи такъ великих княжат, таких панов значных, так много деток невинных, мужов з жонами в таком зационг руском, а злаци перед тымг довстипном учоном народе, езика своего славного занебане, а просто възгардоу...»*. Нават праміж тых, смуткуе далей Цяпінскі ў прадмове да свайго «Евангелія», што з абавязку закліканы навучаць другіх, паміж «духовными и учителями» запанавалі непісьменнасць і культурная бездапаможнасць, і, што самае сумнае, – дзяцей, замест навучаць у бацькоўскай мове, да чужамоўнай граматы, «в полские або в иные писма», кіруюць.

Цяпінскі, як і Скарына, стаў яскравым увасабленнем творчай самаідэнтыфікацыі сярэднявечнага беларуса («русіна») сярод славянскіх народаў. Гэтае самавызначэнне пацверджалася і характарам выдадзенага друкаром «Евангелія» з паралельным старабеларускім і царкоўнаславянскім

тэкстамі, раней такога паралелізму – мовы царкоўнаславянскай і нацыянальна – практыка славянскага кнігадравання не ведала.

В. Цяпінскі і ўзроўнем патрыятычнай свядомасці, і фактычным зместам асветніцка-гуманістычнай дзейнасці не проста прадоўжыў, але і ўзбагаціў скарынаўскую традыцыю. Ён, па-першае, больш шырока і інтэнсіўна выкарыстаў жывую гутарковую мову ў рэлігійна-літаратурнай пісьменнасці. Па-другое, паставіў у якасці агульнаграмадскай задачы развіцця дэмакратычнай зместам, нацыянальным духам школьнай асветы на тэрыторыі Беларусі. Па-трэцяе, гэта самае галоўнае, выказаў высокае ўсведамленне навіслаў над айчынай культурай небяспекі і самахварную гатоўнасць да яе абароны.

Ад узаемадзеяння двух напрамкаў у літаратурным жыцці Беларускага канца XVI ст. (грамадска-культурны і рэлігійны) залежаў у немалой ступені стан асветы ў грамадстве, а значыць, мажлівасці развіцця,

вынік «стаборніцтва» гагачаснай беларускай культуры з польскай культурай, на тую пару больш багатай і развітай. Але ўзаемадзеянне напрамкаў, як таго патрабавалі гістарычныя абставіны, не адбылося.

Вельмі прыкметны ў гэтых адносінах прыклад з Заблудаўскай друкарні, дзе на сродкі і пры спрыянні гетмана Р. Хадкевіча маскоўскія друкары І. Фёдарыў і П. Масіславец выдалі «Евангелле вучыцельнае» (1569). Мецэнат Хадкевіч, вагаючыся ў выбары мовы, ледзь быў не пайшоў па скарынаўскіх слядах: *«помыслил же был, – як сам прызнаваўся ў прадмове, – сию книгу вырозумения ради простых людей переложити на простую молву»*. Аднак нехта «люди мудрые в том письме ученые» паспыталі астудзіць парыванне гетмана, і кнігу надрукавалі па-царкоўнаславянску. Хто канкрэтна стаяў за імі, невядома. Як лічаць некаторыя даследчыкі, гэта маглі быць і самі маскоўскія друкары. Могаць і маскоўскі «эмігрант» князь А. Курбскі. Могаць яшчэ адзін уцякач з Масквы – «старац Арцёмій», які знаходзіўся пры двары слудскага князя Юрыя Юрэвіча.

Не вызначаўся талерантнасцю і процілеглы праваслаўнаму – каталіцка-ўніяцкі стан, аб пазіцыі якога адносна спадчыны Скарыны прагаварыўся аднойчы полацкі мітрапаліт Антоній Сялява. *«Хіба вы ўласна дазваляеце атручвацца... – ушчуваў ён братчыкаў у адной з прамоваў 1622 г., – людзям сваім вученнем инашверцаў? І прад тым яшчэ, дайно, пры продох вадных, вам падобных, Русь была ня мала атручана: да уній быў Скарына, густер ерасю, які па-руску друкаваў вам кнігі ў Празе. Прымалі іх з удзячнасцю, дастаткова таго было, што зваўся русін з Полацку, як падпісваўся. Слакавалі яго друкі, гаварылі, што чалавек годны, русін, брат наш, гэта друкаваў»*. Дасталося і аўтарам нясвіжскага «Катэхізіса»: *«Сыном Будны і Лайрэнціў Крышкоўскі, сваю арыянскую атруту па-руску надрукаваўшы, рассеялі паміж папоў»*.

Аляксей КАУКА,
г. Масква

(Працяг будзе)

Краязнаўства Віцебшчыны жыве і будзе жыць

Гісторыкі, краянаўцы, супрацоўнікі архіваў, бібліятэкары з усіх раёнаў Віцебшчыны, з Мінска, а таксама з Расіі і Латвіі сабраліся напрыканцы лістапада ў Віцебскай абласной бібліятэцы імя У.І. Леніна на Міжнародную навукова-практычную канферэнцыю «Віцебскі край». Навуковы форум праходзіў ужо трэці раз і сёлета быў прысвечаны знакавай падзеі – 500-годдзю беларускага кнігадрукавання. Арганізатарамі канферэнцыі былі абласная бібліятэка, Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М. Машэрава і Віцебскі абласны краянаўчы музей.

Пад час мерапрыемства намеснік дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі па навуковай рабоце і выдавецкай дзейнасці Аляксандр Суша перадаў бібліятэцы ВДУ імя П.М. Машэрава

факсімільнае выданне «Кніжная спадчына Францыска Скарыны». Асобныя экзэмпляры выданняў першадрукара атрымалі бібліятэкі горада і вобласці.

Факсімільнае выданне на-

лічвае дваццаць тамоў тэкстаў Скарыны і яшчэ адну кнігу, у якой расказваецца пра вяртанне на радзіму кніжнай спадчыны нашага першадрукара. Нядаўна ў Беларусі было ўсяго дзевяць кніг Францыска Скарыны. Цягам апошніх пяці гадоў у розных еўрапейскіх краінах было адшукана 520 кніг, былі атрыманы іх лічбавыя копіі. Пад час падрыхтоўкі іх да выдання ўкладальнікі імкнуліся максімальна перадаць усе асаблівасці арыгінала. А каб чытачам было зручна, тэксты ўпершыню пераклалі на беларускую, рускую і англійскую мовы.

Пасля цырымоніі перадачы факсімільнага выдання пачалося пленарнае пасяджэнне, потым праца працягнулася па секцыях.

Цікавы даклад «Гісторыка-культурная спадчына Віцебскай вобласці: сучасны стан, спецыфіка і магчымасці пашырэння» прадставіў на секцыі «Гістарычнае краязнаўства» галоўны спецыяліст галоўнага ўпраўлення ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Віцебскага гарвыканкама Дзяніс Юрчак. Ён зазначыў, што цяпер у Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцяў занесены больш за 5,5 тысяч аб'ектаў. З іх 949 знаходзяцца на Віцебшчыне (у тым ліку 8 – нематэрыяльныя аб'екты). У найбліжэйшы час іх колькасць павялічыцца: спіс папоўняць шлюбныя абрады Дубровеншчыны і традыцыйныя клёдкі з душами.

Дзяніс Юрчак

На Віцебшчыне існуюць 373 помнікі археалогіі.

Але наколькі гэтая лічба поўная? Рэч у тым, што дадзеныя для спіса прадстаўлялі раёны рэгіёна. У выніку некаторыя падалі інфармацыю адразу па некалькіх аб'ектах, а іншыя не назвалі ніводнага помніка – на Віцебшчыне гэта Шаркаўшчынскі, Мёрскі і Лёзненскі раёны. Хаця, безумоўна, помнікі археалогіі там ёсць. Напрыклад, у Мёрскім раёне на востраве, побач з месцам, дзе Дзісна ўпадае ў Заходнюю Дзвіну, захаваліся валы замка Стэфана Баторыя. Замак добра даследаваны і шырока вядомы, але ў спісе яго чамусьці няма.

Помнікі археалогіі трапілі ў спіс у выніку археалагічных даследаванняў 1960 – 1970-х гадоў. Сёння некаторыя аб'екты цяжка адшукаць, асабліва гэта датычыцца тых помнікаў, што знаходзяцца ў лясах. Патрабавецца іх інвентарыза-

цыя прафесійнымі археолагамі, але на гэта неабходныя грошы.

Таксама ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцяў уключаны два помнікі горадабудаўніцтва: гістарычныя цэнтры Полацка і Віцебска. Між тым суды можна было б дадаць гістарычны цэнтр Дзісны – самага маленькага горада краіны, дзе захавалася арыгінальная планироўка XVI стагоддзя. Да таго ж у спіс уваходзяць запаведныя месцы – мемарыяльны запаведнік «Ляўкі» і Бярэзінская водная сістэма.

Паводле меркавання Д. Юрчака, Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцяў можа быць павялічаны, асабліва раздзел нематэрыяльных каштоўнасцяў. Папоўнены афіцыйны спіс напрыканцы гэтага года можна будзе ўбачыць на сайце Міністэрства культуры.

– Канферэнцыя «Віцебскі край» – выдатная мажлівасць для даследчыкаў родных мясцінаў сабрацца разам у Віцебску, каб прадставіць свае здабыткі, абмяняцца досведам і натхніцца на працу, – зазначыў загадчык кафедры гісторыі Беларусі ВДУ імя П.М. Машэрава Анатоль Дулаў. – Прыемна, што сярод удзельнікаў побач з вядучымі краянаўцамі – маладымі даследчыкамі, у асноўным выпускнікі і студэнты гістарычнага факультэта нашага ўніверсітэта. А гэта значыць, што краязнаўства Віцебшчыны жыве і будзе жыць!

Аляксандра АЛЯКСАНДРАВА,
г. Віцебск,
Фота аўтара

Алесь Суша перадае выданне бібліятэцы ВДУ імя П.М. Машэрава

Майстар з залатымі рукамі

Ёсць на карэліцкай зямлі невялікая вёска Саленкі. Тут нарадзіўся чалавек з легендарным лёсам – таленавіты вынаходнік-самаву Аляксей Барысевіч.

Майстар з залатымі рукамі з'явіўся на свет 25 чэрвеня 1880 года ў сям'і, дзе было 18 дзяцей! Жылося цяжка, бацькі не мелі магчымасці выправіць у школу ўсіх дзетак – не хапала адзення, абутку. Хлопчык пайшоў у школу, але неўзабаве давалося пакінуць вучобу і стаць дашуком. Потым парабкаваў у пана, пазней працаваў малатабойцам,

слесарам у артылерыйскіх майстэрнях у Варшаве. У 1918 годзе Аляксей пераехаў у Маскву, дзе ўладкаваўся памочнікам машыніста ў дэпо на Яраслаўскім вакзале.

Нягледзячы на адсутнасць спецыяльнай інжынернай адукацыі, А. Барысевіч быў чалавекам адораным, творчым і ініцыятыўным – яму з маладых гадоў хацелася прыдумаць нешта новае, што магло б аблегчы працу і жыццё чалавека. Яшчэ падлеткам ён змайстраваў зыбку, якая сама за самай не магла быць найшаў прыстасаванне для штампоўкі, але яго чамусьці не ацанілі. Свой талент вынаходніка наш зямляк змог поўнацю рэалізаваць, калі ў 1926 годзе прыйшоў працаваць слесарам на авіяцыйны завод доследных канструкцый Цэнтральнага аэрагідрадынамічнага інстытута імя М.Я. Жукоўскага (ЦАГИ). Менавіта тут А. Барысевіч, нарэшце, знайшоў, куды і як скіраваць сваю кіпучую энэргію.

Паступова вынаходнік захапіўся ідэяй – як прыдумаць спосаб патайклёпкі для айчных самалётаў. Ён уяўляў сабе самалёт з гладкаю паверхняю абліцоўкі, на якой не выступаюць галоўкі заклёпак. Шмат вечароў Барысевіч правёў за пісьмовым сталом, засяроджаны і задумлены, крэсліў і думаў, часам шпурляў са стала свае чарнавікі, але потым зноў вяртаўся да іх. І, нарэшце, вынайшаў тое, да чаго не магло раней дадумацца дыпламаванае інжынерны – так званую клёпку ўпастой, пасля прымянення якой хуткасць аэрапланаў значна павялічылася.

А. Барысевіч удзельнічаў таксама ў мантажы самалётаў АНТ-20 («Максім Горький») і АНТ-25, на якім адбыўся першы пералёт з СССР у ЗША. У 1934 годзе на ўрачыстасці, што адбылася ў Вялікім тэатры, Міхалі Іванавіч Калінін, адзначыўшы ўзорную працу Аляксея

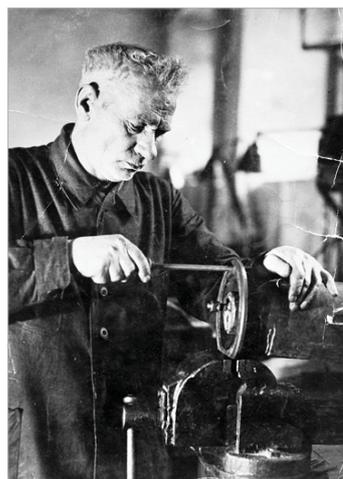
слесар завода доследных канструкцый Наркамцяжпрама, Герой Працы Барысевіч А.І. у выніку шматгадовых доследаў вынайшаў спосаб, што дазваляў рабіць пайку каларыяных металаў у самых разнастайных варыянтах, ён прапанаваў тэхналогію пайкі алюмінію звычайным пальчыкам.

Пасля 1939 года і ў час вайны А. Барысевіч працаваў слесарам на розных прадпрыемствах саветскай сталіцы. Быў узнагароджаны медалём «За абарону Масквы». Выдатнага вынаходніка не стала 20 лістапада 1953 года.

Сын Аляксея Іванавіча, Валлянцін, скончыў Маскоўскі энергетычны інстытут, у 1965 годзе абараніў кандыдацкую дысертацыю і доўгі час працаваў загадчыкам лабараторыі радыяцыйнай тэхналогіі Інстытута ядзернай энергетыкі Акадэміі

наук Беларусі, удзельнічаў у пуску першага ў Беларусі ядзернага рэактара і адной з буйнейшых у краіне гама-устаановак, на якой адпрацоўваюцца радыяцыйна-тэхналагічныя працэсы для народнай гаспадаркі. Пад кіраўніцтвам Валлянціна Аляксеевіча была распрацавана прамысловая тэхналогія радыяцыйнай стэрылізацыі медыцынскіх вырабаў развага карыстання (сістэмы ўзяцця, пералівання крыві, шпрыцы аднаразовага карыстання) і ўкаранёная на ленынградскім заводзе «Медлолімер»; прынеслі карысць гаспадарцы і іншыя тэхналогіі. У 1986 годзе вучоны стаў лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі Беларусі. В. Барысевіч годна працягваў працоўныя традыцыі свайго бацькі, толькі сфера яго дзейнасці была іншай.

Святлана КОШУР,
г. Карэлічы

Барысевіча ў авіяцыйнай прамысловасці, зроблення ім карысных вытворчых ўдасканаленняў, уручыў яму граматы Героя Працы. Не выпадкова ў 1936 годзе калегі Барысевіча неслі партрэт перадавіка-стаханавца ў час першамайскай дэманстрацыі, што адбылася ў Маскве на Краснай плошчы.

Былі ў А. Барысевіча і іншыя рац-прапановы: ён вынайшаў рэйсмус – вугламер, аўтаматычную запальніцу для апаратаў звараччыкаў, капустную шаткаўніцу для падшэфнага калгаса ды іншыя прыстасаванні. Наперадзе ў яго была яшчэ адна вельмі важная дзяржаўная справа – ён дапамагаў рабіць і ставіць першыя рубінавыя Крамлёўскія зоркі.

У 1937 годзе часопіс «Изобретатель» паведаміў, што ўдарнік пяцігодка, старэйшы рацыяналізатар і вынаходнік,

Георгіеўскія кавалеры Заходняй Беларусі:

біяграфічны астапіс

(Працяг)

Пачатак у № 45–46)

Патрубейка Ігнат Гаўрылавіч

Нарадзіўся ў 1890 г. Месца нараджэння: Мінская губ., Мазырскі пав., Хорская вол., в. Туры (Брэсцкая вобл., Столінскі р-н, Харомскі с/с, в. Туры).
Удзельнік Першай сусветнай вайны.

Узнагароды: Георгіеўскія крыжы 2-й, 3-й і 4-й ступеняў.
У гады грамадзянскай вайны актыўны ўдзельнік усталявання Савецкай улады ў Хорскай воласці, член рэўкама. Пражываў у роднай вёсцы, займаўся сельскай гаспадаркай. Арыштаваны супрацоўнікамі НКУС як селянін-аднаасобнік засуджаны да 8 гадоў пазбаўлення волі 11 снежня 1940 г. Далейшы лёс не высветлены. Рэабілітаваны 4 жніўня 1989 г.

Браты – Андрэй Гаўрылавіч 1904 г.нар. і Антон Гаўрылавіч (1895 – 1938) Патрубейкі. Андрэй Гаўрылавіч у 1930-я гг. пражываў у г. Кзыл-Арда Казахскай АССР (з 1936 – Казахскай ССР), працаваў фатографам. Арыштоўваўся гарадскім АДПУ, але справа была спынена. Рэабілітаваны ў 1997 г. Антон Гаўрылавіч у 1930-я гг. жыў у в. Лошыца (1 ч 2) пад Мінскам, працаваў пажарным пры цагельні № 5. Арыштаваны ў студзені 1938 г., расстреляны ў лістападзе таго ж года. Рэабілітаваны пасмяротна ў 1958 г.

Прыбышчук Раман Дзям'янавіч

Гады жыцця невядомыя. Месца нараджэння: тэрыторыя сучаснага Іванаўскага р-на.
Удзельнік Першай сусветнай вайны. Пантанёр 1-га Сібірскага пантоннага батальёна. Удзельнік Кастрычніцкай рэвалюцыі 1917 г. у Петраградзе, штурму Зімянага палаца. Добраахвотна ўступіў у рады Чырвонай Арміі. Ваяваў у 1-й Коннай арміі, змагаўся супраць войскаў Дзянікіна, Мамантава, Урангеля.

Узнагароды: Георгіеўскія крыжы 2-й, 3-й і 4-й ступеняў.

Пасля грамадзянскай вайны вярнуўся на роднае Палессе, пасяліўся ў в. Вялікія ці Малыя Ляхавічы (цяпер аб'яднаны пад назвай Ляхавічы), што ўвайшлі ў склад Драгічынскага пав. Палескага ваяв. Польшчы. Аханіўся са Сцепанідай Лявонаўнай Чарнецкай. У іх сям'і нарадзіліся два сыны – Раман і Павел. Хлопчыкі рана засталіся без маці, якая памерла ў 1933 г. У далейшым бацька з сынамі перасяліўся на лясны хутар каля калоніі Баравіца. Там Прыбышчукі сустрэлі пачатак Вялікай Айчыннай вайны. Месца знаходжання хутара дазволіла Раману Дзям'янавічу усталяваць і падтрымліваць сувязь з першымі партызанскімі групамі з ліку акружэнцаў і былых ваеннапалонных. У хуткім часе стары будзёнавец выконваў розныя заданні разведвальнага характару, пазней быў сувязным, а затым стаў разведчыкам і яго старэйшы сын Раман.

З 1944 г. той быў мабілізаваны і служыў у канвойных войсках НКУС. Пасля вайны знаходзіўся на службе ў органах дзяржаўнага бяспекі, звольніўся ў запас у званні падпалкоўніка. Жыў і працаваў у Полацку. Узнагароджаны ордэнам Айчыннай вайны 2-й ступені, медалямі, у т.л. «За адвагу».

Далейшы лёс Рамана Дзям'янавіча не высветлены.
(Па матэрыялах артыкула «У віхуры падзей» у кнізе «Памяць Іванаўскага р-на і нарыса Р. Прыбышчука «На варце бяспекі майё Радзімы» ў газеце «Коммунист Беларусі. Мы і время», 2010).

Патрабуе ўдакладнення колькасць узнагародаў яшчэ аднаго Георгіеўскага кавалера, дзеля чаго прывядзем два абзацы з артыкула, што прысвечаны ў раённай кнізе «Памяць» удзельнікам Першай сусветнай вайны, якія нарадзіліся на Століншчыне.

«Сярод ураджэнцаў Беражнoga былі ваіскоўцы з цікавымі франтавымі біяграфіямі. Напрыклад, **Якаў Барысавіч Васечка** (нарадзіўся ў 1891 г.). У Першую сусветную набыў рэдкую па тым часе ваенную спецыяльнасць лётчыка. У складзе эскадры самалётаў «Льва Мурамеца» неаднаразова ўдзельнічаў у паветраных баях. Удастоены шэрагу баявых узнагародаў. Некаторыя старыя аднавяскоўцы называлі Я. Васечку поўным Георгіеўскім кавалерам. Магчыма, гэта было так, але на адным з франтавых фотаздымкаў ён адлюстраваны з трыма знакамі Георгіеўскага крыжа, а таксама некалькімі медалямі на гiмнасцёрцы.
Калі ў Беражным пасля Вялікай Айчыннай вайны арганізавалі першы калгас «Новае жыццё» менавіта Якаву Барысавічу, як тэхнічна адукаванаму ды яшчэ не надта старому чалавеку даручылі з'ездзіць у абласны цэнтр Пінск, каб атрымаць там першую «палутарку» для гаспадаркі. Ён стаў калі не першым, то, ва ўсякім разе, самым аўтарытэтным з першых калгасных шафёраў. Памёр Я. Васечка 30.06.1953 г. Пахаваны ў Беражным».

Гродзенская вобласць

Гаўраш Мікалай Рыгоравіч

Гады жыцця невядомыя. Месца нараджэння: Мінская губ., Навагрудскі пав. (магчыма, Навагрудскі р-н сучаснай Гродзенскай вобл.).

Удзельнік Першай сусветнай вайны. У 1915 г. – старшы ўнтар-афіцэр 18-га Сібірскага стралковага палка. У далейшым – фельдфебель.

Узнагароды: Георгіеўскія крыжы 1-й – 4-й ступеняў.

Георгіеўскім крыжам 2-й ступені ўзнагароджаны за наступны подзвіг: «11 марта 1916г. на участке Пундан при взятии неприятельских окопов, имея в распоряжении 12 человек,

первым занял окопы и при мером отличной храбрости одобрал своих товарищей, увлекая их за собой».

Георгіеўскім крыжам 1-й ступені ўзнагароджаны ўзамен паўторнага ўзнагароджання крыжам 4-й ступені.

Далейшы лёс не высветлены.

Губінштэйн Барыс Саламонавіч

Гады жыцця невядомыя. Месца нараджэння: г. Гродна.
Удзельнік руска-японскай і Першай сусветнай войнаў, старшы ўнтар-афіцэр.

Узнагароды: знакі адзнакі ордэна Святога Георгія 3-й і 4-й ступеняў; Георгіеўскія крыжы 1-й і 2-й ступеняў; Георгіеўскі медаль 4-й ступені.

Георгіеўскім крыжам 2-й ступені ўзнагароджаны за захоп германскага кулямёта.

Георгіеўскім крыжам 1-й ступені ўзнагароджаны за тое, што разам з 25 таварышамі захапілі сцяг і гаўбіцу праціўніка.

Быў прадстаўлены да Георгіеўскага медала 4-й ступені згодна з Найвышэйшай воляй як інвалід вайны. Лячыўся ў лазарэце Чырвонага Крыжа пры Брандэнбургскім лагеры для ваеннапалонных.

(Дадзены ўзятыя з кнігі нарысаў С. Дудакова «Эцюды любові і нянавісці» на рускай мове. Масква, 2003).

Здановіч Міхаіл Іванавіч

Нарадзіўся 10 (22) лютага 1887 г. Месца нараджэння: Гродзенская губ., Ваўкавыскі пав., Лыскаўская вол., ур. Залескі Бор (Гродзенская вобл., Свіслацкі р-н, Ханявіцкі с/с, в. Залескі Бор).

Міхаіл Здановіч

Прызваны на ваісковую службу ў 1910 г., пасля заканчэння тэрміну службы вярнуўся дадому. У Першую сусветную вайну мабілізаваны і адпраўлены на фронт. Служыў у 63-м пяхотным Угліцкім палку. За мужнасць і гераізм нададзены чын старшага ўнтар-афіцэра, прызначаны камандзірам узвода. Ваяваў ва Усходняй Прусіі, у Польшчы і Галіцыі. Вызначыўся ў ходзе так званых Брусілаўскага прарыву аўстра-германскага фронту.

Узнагароды: Георгіеўскія крыжы 1-й – 4-й ступеняў.

Георгіеўскім крыжам 4-й ступені ўзнагароджаны за бой пад прускім мястэчкам Ортельбург (цяпер г. Шчытна ў Вармінска-Мазурскім ваяв. Польшчы) у 1914 г.

Георгіеўскімі крыжамі 3-й і 2-й ступеняў ўзнагароджаны за баі пад Варшавой.

Георгіеўскім крыжам 1-й

ступені ўзнагароджаны за гераічны дзеянні ў баі за ўмацаваныя пазіцыі каля галіцыйскага с. Цэбраў (цяпер у складзе Цярнопальскай вобласці Украіны) у ходзе Брусілаўскага прарыву аўстра-германскага фронту ў 1916 г. Быў паранены.

Пасля кастрычніцкай рэвалюцыі працаваў у губернскай упраўленні рабоча-сялянскай міліцыі ў Ніжнім Ноўгарадзе. Звольніўся па стане здароўя і вярнуўся на радзіму, займаўся сельскай гаспадаркай. У гады Вялікай Айчыннай вайны сувязны партызанскага атрада імя С.М. Кірава брыгады імя В.І. Чапаева. Дастаўляў харчаванне, медыкаменты, разведвальныя дадзеныя. Пасля вайны працаваў у калгасе.

Памёр 15 ліпеня 1976 г.

Кавалевіч Вікенцій Казіміравіч

Нарадзіўся 4 (16) снежня 1888 г. Месца нараджэння: Гродзенская губ., Гродзенскі пав., Мастоўская вол. (Гродзенская вобл., Мастоўскі р-н.

На ваіскавай службе з 18 кастрычніка 1910 г. Удзельнік Першай сусветнай вайны. У 1914 г. – падпрапаршчык 100-га пяхотнага Астроўскага палка.

Узнагароды: Георгіеўскія крыжы 1-й – 4-й ступеняў; светла-бронзавыя медалі «У памяць 100-годдзя Айчыннай вайны 1812 года», «У памяць 300-годдзя царствавання Дома Раманавых».

Далейшы лёс не высветлены.

Коўкель Іван Іванавіч (Ян Янавіч)

Нарадзіўся ў 1894 г. Месца нараджэння: Віленская губ., Лідскі пав., в. Вялікае Сяло (Гродзенская вобл., Лідскі р-н, в. Вялікае Сяло).

Прызваны на ваісковую службу ў 1914 г. Служыў у адным з лейб-гварды пяхотных палкоў. Удзельнік Першай сусветнай вайны. На пачатку вайны ў складзе 2-й арміі генерала Самсонава ўдзельнічаў у цяжкіх баях ва Усходняй Прусіі. Пасля разгрому арміі з акружэння выйшлі толькі 2 салдаты палка – Коўкель і сцяганосец, якія вынеслі з сабой палкавы сцяг. За гэты подзвіг кожны з іх быў ўзнагароджаны Георгіеўскім крыжам 4-й ступені. Удзельнік баявых дзеянняў у Польшчы і Галіцыі, на тэрыторыі сучаснай Латвіі. У 1916 г. – старшы фельдфебель, камандзір узвода дывізійнай разведкі. Вызначыўся пры правядзенні Брусілаўскага прарыву, калі захапіў у палон начальніка штаба варажага палка з важнымі дакументамі.

Узнагароды: Георгіеўскія крыжы 1-й – 4-й ступеняў.

Георгіеўскім крыжам 3-й ступені ўзнагароджаны за выратаванне камандзіра корпуса пры выхадзе з «польскага машка» пры адступленні расійскай арміі з Прывісленскага краю ў 1915 г.

Георгіеўскім крыжам 1-й ступені ўзнагароджаны за адзнаку ў баях пад Рыгай у 1917 г.

Памёр у 1981 г.

Лукашун Фелікс Дамінікавіч

Нарадзіўся ў 1876 г. Месца нараджэння: Віленская губ., Лідскі пав., Жырмунская вол. (Гродзенская вобл., Воранаўскі р-н, магчыма, в. Занюны).

Прызваны на ваісковую службу ў 1900 г. і 1 студзеня наступнага года залічаны ў 52-і Нежынскі драгунскі полк. З чэрвеня 1903 г. паспяхова скончыў вучэбную каманду, атрымаў ўнтар-афіцэрскае чын і ўзнагароджаны трыма рублямі. Удзельнік руска-японскай вайны. У баі 25 лютага 1905 г. трапіў у палон, быў залічаны ў спісы прапалых без вестак. 31 студзеня 1906 г. прыбыў з палона і 29 красавіка таго ж года звольнены ў запас. У 1912 г. паступіў на звыштэрміновую службу ў 160-ы пяхотны Абхазскі полк. Скончыў школу падпрапаршчыкаў. Удзельнік Першай сусветнай вайны. З 3 жніўня 1916 г. служыў у камандзе конных разведчыкаў. У 1917 г. за баявыя адзнакі нададзены чын прапаршчыка.

Узнагароды: Георгіеўскія крыжы 1-й – 4-й ступеняў.

Далейшы лёс не высветлены.

Навагродскі Восіп Іванавіч

Нарадзіўся ў студзені 1882 г. Месца нараджэння: Гродзенская губ., Лідскі пав., Васілішкаўская вол., в. Мякішы (Гродзенская вобл., Шчучынскі р-н, Васілішкаўскі с/с, в. Мякішы).

Скончыў аднакласную царкоўна-прыходскую школу ў м. Васілішкі. Прызваны на ваісковую службу ў 1903 г. і залічаны ў 143-ы пяхотны Драгабужскі полк. У 1904 г. паступіў у вучэбную каманду, дзе скончыў навучанне 30 ліпеня 1905 г. У тым жа годзе нададзены чын яфрэйтара, затым малодшага ўнтар-афіцэра. Са студзеня 1906 г. – старшы ўнтар-афіцэр. З наступнага года – на звыштэрміновай службе. Скончыў школу падпрапаршчыкаў у 1909 г. У 1913-м перавёўся ў 91-ы пяхотны Дзвінскі полк. Удзельнік Першай сусветнай вайны.

Восіп Навагродскі

Узнагароды: Георгіеўскія крыжы 1-й – 4-й ступеняў; Георгіеўскі медаль 4-й ступені; медалі «За стараннасць», «У памяць руска-японскай вайны», «У памяць 100-годдзя Айчыннай вайны 1812 года» і «У памяць 300-годдзя царствавання Дома Раманавых».

Далейшы лёс не высветлены.

Констанцін ГАЙДУКОВ, Барыс МАЦВЕЕВ, г. Віцебск (Працяг будзе)

Юбілей мамы аднаго тэатра

24 лістапада ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі адзначала 70-гадовы юбілей актрысы Галіна Дзягілева, дырэктар і мастацкі кіраўнік Беларускага паэтычнага тэатра аднаго акцёра «Зьніч». Тэатральна-канцэртная імпрэза «Мне светла...» была таксама прымеркаваная да 80-годдзя Белдзяржфілармоніі.

У першым аддзяленні глядачы пабачылі прэм'ерны монаспектакль «Мама» паводле вершаў Рыгора Барадудліна і п'есы «Маці» Карэла Чапэка. Аўтар інсцэніроўкі і рэжысёр-пастаноўшчык, а таксама выканаўца – Галіна Дзягілева.

Спектакль вельмі ўразіў тэатральны рэжысёр Валеры Анісенка. Юбілярка атрымала шмат кветак, ёй казалі шчырыя, цёплыя словы старшыня Беларускага фонду культуры Уладзімір Гілеп, старшыня Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны Алена Анісім, доктар мастацтвазнаўства Вераніка Ермалінская, старшыня Саюза тэатральных дзеячаў Аляксей Дударэў.

У другім аддзяленні глядачы ўбачылі святочны канцэрт, які вёў тэатральны рэжысёр Валеры Анісенка. Удзел бралі заслужаныя артысты Беларусі, акцёр Тэатра-студыі кінаакцёра і тэатра «Зьніч» Алякс Кашпераў, добра вядомая нам усім былая старшыня ЦК прафсаюза работнікаў культуры Наталля Аўдзеева, Дзяржаўны камерны хор пад кіраўніцтвам заслужанай артысткі Беларусі Наталі Міхайлавай, салісты філармоніі Аляксандр Музыкантаў і Святлана Старадзетка, заслужаны аматарскі калектыў Рэспублікі Беларусь ансамбль танца «Равеснік», якім самааддана кіруе Таццяна Семчанка. Асабіста мне вельмі прыйшлося даспадобы, як чытаў вершы на беларускай мове акцёр Беларускага рэспубліканскага тэатра юнага глядача і тэатра «Зьніч» Мікола Лявончык.

Літургічны хор «Голас душы» Мінскага касцёла Св. Сымона і Св. Алены выканаў твор «Беларусь мая».

Фінальным акордам стала віншаванне ад Беларускага дзяржаўнага ансамбля народнай музыкі «Святая». І гэта не выпадкова: са слыхам ансамбля Вячаслаў Статкевіч цягам дваццаці гадоў з поспехам выконвае ў тэатры «Зьніч» музычна-паэтычны монаспектакль «У краіне светлай, дзе я ўміраю» паводле вершаў Максіма Багдановіча.

Аляксей ШАЛАХОЎСКІ

Прыемна здзіўляе і, безумоўна, радуе творчае жыццё-дзеянсць літаратурнага клуба «Экватар» пры сталічным Доме афіцэраў, які ўзначальвае паэт Вячаслаў Корбут. Свае творы з голаса члены клуба прадстаўляюць на суд і радасць сваім прыхільным слухачам пры сустрэчах з імі па ўсёй Беларусі, праўда, у асноўным у вайсковых аўдыторыях. Сёлета такіх прадстаўленняў было са два дзясяткі. Там жа адбываецца і прэзентацыя клубных выданняў.

Асноўнай жа друкаванай трыбунай клуба з'яўляецца штогадовы альманах «Літаратурны экватар», заснаваны ў 2012 г., які ўвасабляе калектыўную працу ў абсягах паэзіі, прозы, дакументалістыкі, гумару і інш. Сёлета ў сталічным выдавецтве «Квочет» выйшаў ужо яго шосты выпуск. Ён мае 436 старонак, наклад – 230 асобнікаў. Укладальнікі і гэтага выдання Вячаслаў Корбут і Інга Вінарская, апошняя – і строга-патрабавальны шэф-рэдактар. Асноўнай частцы выдання папярэднічаюць уступныя артыкулы В. Корбута «У пошуках спрадвечнай ісіцыны» і І. Вінарскай «Восеньскія вынікі на «Экватары»», у якіх распавядаецца аб працы клуба і яго канцэртнай брыгады, пра рост і дасягненні аўтарскага патэнцыялу паэтаў і прайзнікаў. Менавіта за гэта некаторыя аўтары «Літаратурнага экватара» і сёлета былі адзначаныя прызамі і ганаровымі месцамі на Міжнародных літаратурных конкурсах (Р. Паўлючук, І. Цуканавя, Л. Лазута).

Стоячы на экватары

Паказальна (і гэта, бадай, галоўнае), што шосты нумар альманаха сваім зместам прасякнуты любоўю і павагай да Радзімы, да яе каранёў і традыцыў, гістарычнага мінулага. Не абмяноўчы сваёй увагай аўтары тэмаў любові да ўсяго жывога, захапляюцца прыгажосцю чалавечых пачуццяў і ўчынкаў, непатурнасоць прываблівых карцінаў роднай прыроды, абураюцца тым пачварным, што сустракалася ў жыцці. Калі карацей, дыяпазон-парадыгма аб'ектаў іх назірання і апявання – шырокі. Восем колкі паэтычных радкоў у падмацунак сказанаму:

***

Як ты гаворыш пра Дняпро,
Гавораць толькі пра каханне.
Нібы ідзеш з ракі дамоў
Па сонечным мерыдыяне.

(К. Мяшкова)

***

Я веру, што ты, беларус,
будзеш светам прызнаны,
І сам свой гасцінец на шчасце
унукам пакінеш,
Не будзеш ты болей нікім
за свой хлеб папіханы,
І ў мораку дзён за свой чын
чалавека не згінеш.

(В. Корбут)

Зерне словаў

Да 90-годдзя з дня нараджэння Івана Бурсава

Іван Бурсаў нарадзіўся 19 снежня 1927 года ў Клімавічах. Працоўны шлях пачынаў на Чэлябінскім металургічным заводзе, працаваў на Мінскім трактарным...

Свае першыя вершы чытаў сябрам літаб'яднання пры газеце «Знамя юности». Па сканчэнні Літінстытута ў Маскве некаторы час працаваў рэдактарам часопіса «Нёман» (1962 – 1964). Паэзій стаў супрацоўнікам маскоўскага часопіса «Молодая гвардия». Апрача кнігі прозы Іван Цярэшкавіч выдаў 14 зборнікаў вершаў, 20 «творчых пасланняў» для дзяцей. Многія яго набыткі перакладзены на балгарскую, нямецкую, польскую, украінскую і іншыя мовы. А самому Бурсаву-перакладчыку былі ўдзячныя Р. Барадудлін і Г. Бурлаўкін, У. Караткевіч і В. Зуёнак, Е. Лось і К. Цвірка, М. Федзюковіч і Д. Бічэль-Загнетава, П. Броўка і А. Астрэйка... Сябравалі з суайчыннікамі і мінскія кампазітары.

У 2011 годзе І. Бурсаў выдаў прэзентацыйную анталогію беларускай паэзіі «Шагі». У яе падабраныя творы «пачынальнікаў», «нашапіўцаў», «маладнякоўцаў» і «ўзвышэнцаў» – усяго 47 творцаў з вялікай грамады літаратурнага тэатра. Асобны раздзел анталогіі напоўнены перакладамі спадчынны Аляся Смаленна (А. Ружанцова), Ларысы Геніюш, Аляксея Пысіна. Зборнік заканчваецца ўдумным артыкулам «Мой Янка Купала» і вершам-пры-

Іван Бурсаў і Юлія Янішчыц (1969 г.)

свячэннем з нагоды ўсталявання ў Маскве помніка класіку беларускай літаратуры.

А сёлета Іван Цярэшкавіч (як называў сваёго сябра Р. Барадудлін) выдаў новы зборнік «Дыханне времени», дзе змешчаны яго пераклады на рускую мову вершаў многіх беларускіх паэтаў. Удзячны добразычліваму маскоўскаму Творцу і я. У спісную падзяку нястомнаму і нязводнаму магіляўчаніну паспрабаваў я «вярнуць» на мову радзімы Бурсава некалькі яго лірычных вершаў.

Пераклаў я і некалькі вершаў для падлеткаў, якія зацікавілі мяне ў кнізе І. Бурсава «Сказки, полные чудес», выдадзенай «Мастацкай літаратурай» яшчэ ў 1979-м – Міжнародным годзе дзіцяці.

Пажадаем жа кліматывікам парастку надзейна сустраць новы год таленавітага жыцця. І 19 снежня ўлагодзіць прытульна-навіслы юбілей

радкамі са сваёй жа кніжыцы, толькі перакладзенымі мною на мову землякоў Івана Цярэшкавіча:

Дзень не вырас

у поўны рост,

Яшчэ тлее ў кастры вуголле –
Бачаць зайцы:

Гатовы мост –

Новы,

Зыбікі...

Злучае поле.

Успяеў Дзед Мароз, кажучы

На спіну, як на корч, ускінуў

І гэва шпакі ў суміты – шух:

Завірухі таўчы мякіну.

Сяргей ПАНІЗЬНИК,
фота аўтара

Ад «КГ». У наступным нумары чытайце падборку твораў сёлетага юбіляра з кнігі «Сказки, полные чудес».

У гэтым выданні, таксама шматгранным і шматжанравым, узятлі ўдзел 34 аўтары. Усе яны годна прадстаўленыя каларовымі фота, а яшчэ ў выпуску змешчаныя здымкі важнейшых момантаў з жыцця клуба.

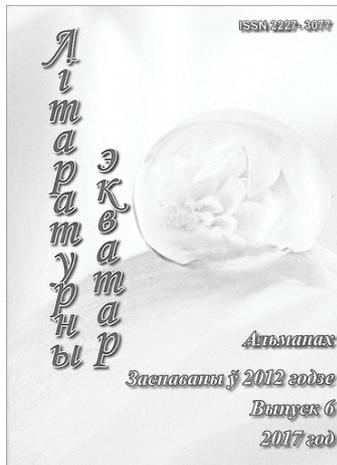
Узшыоўшы на экватар «Літаратурнага экватара», мне няк цяжкавата ды, можа, не зусім карэктна аддаваць перавагу таму ці іншаму паэту ці празаіку, тым больш калі я іх усіх паважаю і нават болей – захапляюся імі, іх прыхільнасцю да літаратурнай творчасці, за ўсіх радуюся, калі ўсім жадаю Добра і Паспехаў на ўсіх пуццявінах жыцця, а асабліва ў творчасці.

Прыемна адзначыць, што сяброўскія пачуцці паміж членамі літклуба трымаюць у іх памяці і душы вобразы калегі-аўтара Валерыя Скакуна і Уладзіміра Марозава, якія адыйшлі ў іншы свет (у альманаху надрукаваныя іх творы).

І яшчэ. І шосты выпуск «Літаратурнага экватара» выглядае прэзентабельна і наўрад ці саступіць сваім зместам і формай любому выданню нашых дзён, за выключэннем, бадай, спецыяльнага Праўда, першая старонка вокладкі альманаха ўсё ж крываю на на ўроўні ў сэнсе колеравай выразнасці.

А ў заключэнне застаецца павіншаваць аўтараў і ўсіх, хто спрычыніўся да з'яўлення ў свет такога важнага, важкага і дыхтоўнага выдання, і яго чытачоў.

Яўген ГУЧОК,
паэт, публіцыст

Мне опять будет снится дом –
Дом, согретый весенним теплом,
Дом, где бабушка, мама, все...
Яблонь цвет и трава в росе.

(І. Вінарская)

Беларуская літаратура зацікавіла прадстаўнікоў дыпкорпуса

Кіраўнікі і прадстаўнікі дыпламатыі замежных дзяржаваў у Беларусі не засталіся ў баку ад конкурсу «Чытаем па-беларуску з velcom» і працягалі творы беларускіх аўтараў. Паслы і саветнікі прызналіся, што з задавальненнем падтрымалі праект, выказаўшы сваё пажалівае стаўленне да беларускай культуры, мовы і літаратуры.

— Родная мова закладае аснову для мыслення і эмоцыяў чалавека. Гэта неад'емная частка кожнай асобы, што далучае нас да нашага культурнага асяроддзя. Родная мова — таксама важны інструмент для атрымання новых ведаў і для вывучэння іншых моваў. У нас у Фінляндыі таксама дзве афіцыйныя мовы: фінская і шведская. Я прыняў удзел у гэтым праекце, бо мяне цікавяць новыя мовы, і я хацеў выказаць сваю павагу да беларускай, — пракаментаваў свой удзел Янне Хейсканен, саветнік-пасланнік, кіраўнік Адноўленага Пасольства Фінляндыі ў Беларусі. Дыпламат выбраў для чытання твор Якуба Коласа «Надыход зімы».

Пасол Швецыі Крысціна Юхансан абрала адзін з самых вядомых твораў Максіма Багдановіча — «Зорка Венера». Таксама ўдзельніцаў конкурсу падтрымалі Пасол Чэшскай Рэспублікі Мілан Экерт і Пасол Кіргізкай Рэспублікі Кубанчыбек Амураліёў, а Пасол Славацкай Рэспублікі Ёзэф Мігаш прызнаўся, што беларуская мова здаецца яму вельмі прыгожай.

Далучыліся таксама прадстаўнікі іншых дыпламатыі. Часовы Павераны ў справах ЗША ў Беларусі Роберт Джон Райлі прачытаў верш Ніла Гілевіча «Белья сыплюцца долу крышталі...». Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Італьянскай Рэспублікі Стэфана Б'янкі знайшоў твор, які аб'ядноўвае беларускую і італьянскую культуры: прачытаў санет Язэпа Пушчы «Дантэ Аліг'еры». А сын супрацоўніка пасольства Украіны Дзмітрый Цвердахлабаў абраў твор Якуба Коласа «Будзь цвёрды». Услед за Паслом Славацкай Рэспублікі Ё. Мігашам ініцыятыву падтрымалі яго жонка і дачка. Дачка пэла Элізабэт Мігашова прачытала верш Янкі Купалы «Спадчына», жонка Эва Мігашова абрала «Зоркі» гэтага ж аўтара, а таксама пракаментавала свой удзел:

— Мы ўсёй сам'ёй вырашылі падтрымаць ініцыятыву. Беларуская мова — прыгожая і мілагучная, і наша дачка з асаблівым задавальненнем вывучае яе ў беларускай школе.

Памочнік Пасла Рэспублікі Карэя ў Беларусі Ю Хо Гел абраў верш Якуба Коласа «Надыход зімы».

— Культура Беларусі вельмі адрозніваецца ад карэйскай. Яны абсалютна розныя, але кожная па-свойму цікавая, — пракаментаваў дыпламат.

Паводле інфармацыі арганізатараў

Крыжаванка для піліпаўскіх вятчорак

Уздоўж

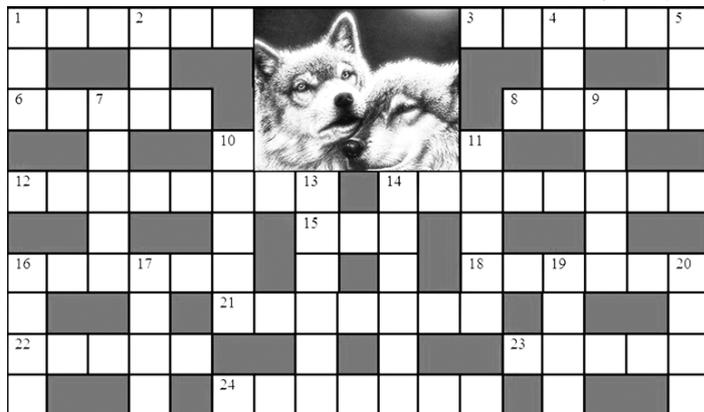
1. На Піліпаўку ... хмарная або снежная — май будзе мокры (прыкм.). 3. «У апусцелым садку // Глуха вецер шуміць». З верша Якуба Коласа «Апошні ...». 6. Тое, што і гайна: на Піліпаўку ваўкі збіраюцца ў ... і ладзяць свае «вяселлі». 8. Асілак, велікан. 12. ... у хаце, што мядзведзь у лесе (прыкм.). 14. Вячоркі, або ...; некалі ў доўгія цёмныя піліпаўскія вечары на іх збіраліся дзятчаты, пралі кудзелю і спявалі. 15. ...! Вокліч з пераможнай інтанацыяй. 16. «Сыпле ... восень пад ногі». З верша А. Рудкой «Лістапад закружыў галаву». 18. Воўк — не пастух, ... — не агароднік (прыкм.). 21. Невялікая вузкая вуліца. 22. Норавам ваўчок, а па звычцы — ... (прыкм.).

23. І ... каня паваліць, калі воўк дапаможа (прыкм.). 24. Месяца на раце, возеры, куды прыходзяць піць звяры.

Упоперак

1. Вузкая шчыліна. 2. Урачысты верш. 4. У лісы ... казак, і ўсе яны пракуршу (прыкм.). 5. ... на печку — сцюжа на двор (прыкм.). 7. Вадкасць, насычаная сокамі засоленых у ёй прадуктаў. 9. Араматычная смала. 10. Адказнасць. 11. Доўгі сталярны рубанак. 13. Скасаванне шлюбу. 14. На ваўка ..., а цяля пастух з'еў (прыкм.). 16. Бег ад ваўка, а трапіў мядзведзь ў ... (прыкм.). 17. Кабыла гняда, жарабя рабое — паеў воўк ... (прыкм.). 19. Статуя, якую пакланяюцца як божству. 20. Семя, пакрытае цвёрдай абалонкай.

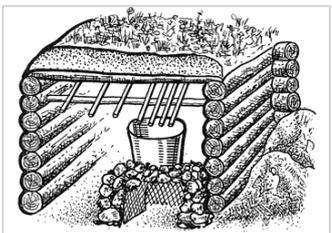
Склад Явон ЦЕЛЕШ

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ПАРНЯ — пабудова для распаркі драўніны пад абады, санныя палазы, дугі і інш. для надання ёй эластычнасці і гнуткасці. Рабілі парню найчасцей у выглядзе зрубанаўзямянкі, дзе ставілі печ, вусце якой выходзіла вонкі. Да печы ўлад-

Парня

коўвалі кацёл для вады. У верхніх вянках зруба рабілі ваконца, праз якое ў парні на жордкі-папярэчыны клалі загатоўкі для абадоў, дугаў, саней.

Калі распальвалі печ, ваконца закрывалі, замазвалі глінай і ў парні ствараліся неабходныя ўмовы для распаркі драўніны. Часам памяшканне парні і печ будавалі асобна, у гэтым выпадку нагрэтая вільготная пара паступала ў парню па трубе.

На Падзвінні і Падняпроўі часта ў якасці парні выкарыстоўвалі лазні і ёўні. Звычайна лазню з накладзенымі загатоўкамі палілі два разы — пад вечар і назаўтра зранку, пасля чаго распараны брускі бралі адтуль і гнулі на гбале (гбала — спецыяльнае прыстасаванне для гнуцця дугаў, абадоў колаў; лакальная назва баба, гбала). Нярэдка загатоўкі пад дугі і палазы распарвалі і ў хатняй печы. Як спецыяльная прамысловая пабудова парня сустракалася ў сельскай мясцовасці да 1970-х гг.

ПАРОДЫЯ — (грэч. *parodia* літар. «спевы навыварат»), жанр сатырычнай літаратуры. Заснаваная на камічным перайманні стылю асобнага твора ці пісьменніка, пэўнага жанру ці літаратурнага кірунку, што знарок скажае, акарыкатурвае тыя ці іншыя рысы арыгінала з мэтай высмеяць іх. Пародыя — своеасаблівае з дапамогай імітацыі крытыка літаратурных, навуковых ці публіцыстычных працаў (з пункту погляду ідэянага ці стылістычнага нападнення твора, мастацкай канцэпцыі аўтара, яго палітычнай, грамадзянскай пазіцыі). Пераймаючы жанравую форму арыгінала (вершаванага ці празайснага твора), пародыя, як правіла, захоўвае і яго фармальныя прыкметы (стыль, кампазіцыю і інш.). Таму ўзнікае супярэч-

насць паміж зместам пародыі і формай арыгінала: фармальныя асаблівасці пародыі спрыяюць зусім іншаму сэнсаву нападзенню, быццам адваротнаму тлумачэнню асноўнай ідэянай думкі арыгінала. Чым выразней пазнаецца ў пародыі арыгінал, тым мацнейшая яна паводле сваёй мастацкай вартасці. Як і ўсюлякі мастацкі твор, пародыя адлюстроўвае рэчаіснасць, якую для яе з'яўляецца само мастацтва.

Вылучаюць наступныя віды пародыі. Гумарыстычная, якая хоць і завастрае слабасці арыгінала, але не адмаўляе яго. Смех яго добразычлівы: «На ранку // за спеў жаўрука зачачуся, // у поўдзень // ублытаўся ў клёкат бусліны, // пад вечар // аб звон камара спатыкнуўся // васьць так і не здолеў // дайце да суседкі» (Г. Юрчанка. «Перашкоды» — пародыя на манеру п'сьма Максіма Танка). Сатырычная, накіраваная супраць арыгінала (пародыя на псеўданауку — эпізод абароны дысертацыяў у паэме Р. Барадзіна «Смаргонская акадэмія»). Вядомыя пародыі ў форме перафармавання вядомага выказвання (вершы Кандрата Крапівы «Апанасова свядомасць», «Наш»).

Пародыя — адзін з найбольш старажытных жанраў. У гісторыі вядомыя пародыйныя раманы («Гарганцюа і Пантагуэль» Ф. Рабле), памфлет (Д. Дэ-Фо, Дж. Свіфт, Вальтэр), ода (А. Сумарокаў, В. Пятроў), трагедыя («Падшчыпа» І. Крылова).

У беларускай літаратуры элементы пародыйнага эпаса сустракаюцца ў ананімнай «Прамоўе Мелешкі» (XVII ст.), напісанай у форме сеймавай прамовы. Які найбольш закончаны жанр складалася да сярэдзіны XIX ст.

(паэмы «Тарас на Парнасе» і «Энеіда навыварат», дзе акрамя іншага высьмейвалася напышлівасць «высокага штылю» класіцызму). Блізкі да сацыяльна-побыватаў і палітычнай пародыі некаторыя вершаваныя творы Ф. Багушэвіча («Кальханка»), Янкі Купалы («Янка і свабода», «Ісцінна чорнае трыо»), Якуба Коласа («Малебен»). Прыклад вострай празайчнай пародыі, дзе перададзеныя водгукі тагачаснай дыскусіі па нацыянальна-палітычных і літаратурных пытаннях паміж прадстаўнікамі прагрэсіўнага і рэакцыйна-чарнасоценнага друку — «Прагэст» Ядвігіна III. (у форме адкрытага ліста ў рэдакцыю «Нашай нівы» ад імя якогось сабакаў Лісыкі, Разбуо, Жука). У савецкай літаратуры вызначаюцца сваёй баявістасцю, актуальнасцю пародыі Кандрата Крапівы («Нібы сатыра на Нібы пазму М. Грамыкі «Твалт над формай»»). У 1920—1930-я гг. пародыі пісалі Янка Купала (верш «Паэта і цэнзар»), Якуб Колас («Сіла агітацыі»), А. Александровіч («Падарожжа») і П. Трус («Шлях сабакі», «Ліст» — на «Лісты да сабакі» Язэпа Пушчы; «Шлях да багемы» — на С. Ясеніна), М. Хведаровіч (кніга «Ха»). У паваенны перыяд пародыі сустракаюцца ў С. Дзяржы, А. Зарыцкага, А. Вялюгіна, М. Скрыпкі, Васіля Віткі; у наш час — у Н. Гілевіча, Р. Барадзіна, А. Вольскага, Х. Жычкі, А. Клышкі, П. Макаля, М. Мятліцкага, В. Шыханцова, А. Эзкова, М. Скобылі, М. Шабовіча ды інш. У Г. Юрчанкі пародыя — своеасаблівае форма крытыкі.

(Заканчэнне артыкула будзе)